

УДК 637.1

Т.Л. Керанчук
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ В
УКРАЇНІ

Т.Л. Керанчук
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕДПРИЯТИЙ МОЛОЧНОЙ ОТРАСЛИ
В УКРАИНЕ

Tetiana Keranchuk
CURRENT PROBLEMS ENTERPRISES OF THE DAIRY INDUSTRY IN
UKRAINE

АНОТАЦІЯ

В статті проведений аналіз стану українського ринку молока. Здійснений огляд поточної кон'юнктурної ситуації на ринках найважливіших видів молочної продукції. Виявлені основні проблеми розвитку фермерських господарств та господарств населення, формування пропозиції на ринку молока. Проаналізовані проблеми функціонування молокопереробних підприємств. Виявлені бар'єри на шляху освоєння нових зовнішніх ринків українськими виробниками молочної продукції. Запропоновані можливі напрями удосконалення механізму підтримки виробників молока та переробних підприємств з боку держави. Окреслені основні стратегічні напрямки протидії кризовим явищам для підприємств – виробників молока.

Ключові слова: ринок молока, перевиробництво, держава, державне регулювання, дотації, закупівельна ціна.

АННОТАЦИЯ

В статье проведен анализ украинского рынка молока. Проведен обзор текущей конъюнктурной ситуации на рынках важнейших видов молочной продукции. Выявлены основные проблемы развития фермерских хозяйств и хозяйств населения, формирования предложения на рынке молока. Проанализированы проблемы функционирования молокоперерабатывающих предприятий. Выявлены барьеры на пути освоения новых внешних рынков

українськими виробниками молочної продукції. Предложені можливі напрoвлення совершенствовання механiзму поддержкi виробителeй молока и перерабатывающих предприятий со стороны государства. Очерчены основные стратегические напрoвлення противодействiя кризисным явлениям для предприятий - производителей молока.

Ключевые слова: рынок молока, перепроизводство, государство, государственное регулирование, дотации, закупочная цена.

ABSTRACT

The article analyzes the Ukrainian milk market. A review of the current conjunctural situation in the markets main types of dairy products. The basic problems of farms and households, the formation of market supply of milk. The problems of functioning of the milk processing enterprises. Identified the barriers to the development of new foreign markets Ukrainian manufacturers of dairy products. The possible ways of improving the mechanism of support for milk producers and processors from the state. It outlines the main strategic directions of countering crises for enterprises - producers of milk.

Keywords: dairy market, overproduction, state, government regulation, subsidies, the purchase price.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На теперішній момент українські виробники та переробники молока переживають не найкращі часи. Ситуація війни на Донбасі, фінансова криза в країні, стійка тенденція нестабільності національної валюти, непослідовність дій уряду та неоперативність в проведенні реформ поступово «роблять своє діло». Представники молочної галузі (як виробники молока, так і переробні підприємства), змушені останнім часом виживати усіма можливими способами. Негативні тенденції скороченні обсягів випуску товарного молока, які вже мають місце на ринку в першому кварталі 2015 року, мають «насторожити» уряд і спонукати його до більш активних дій щодо підтримки вітчизняних

молочарів. Саме тому дослідження сучасних проблем підприємств молочної галузі та розробка конкретних пропозицій для їх подолання є надзвичайно актуальними.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням особливостей управління, регулювання діяльності та розвитку підприємств харчової та переробної промисловості присвячується значна увага як зарубіжними авторами, так і вітчизняними дослідниками. Проблемним аспектам діяльності підприємств молочної галузі присвячені праці таких дослідників як Скопенко Н.С., Бовкуна А.О. [1]. Проблеми запровадження інноваційних проектів та рішень на підприємствах молочної галузі досліджувались в працях Арасланової А., Левченко Ю.Г. [2, 3, 4]. Питанням конкурентних відносин на ринку молочної продукції та окремим закономірностям його функціонування приділяє увагу в своїх роботах Завгородня І.В. Аспекти, пов'язані із пошуком шляхів вирішення існуючих в молочної галузі проблем, потребують подальших досліджень.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є моніторинг ситуації в молочної галузі України, виявлення основних «вузьких місць» в діяльності підприємств – виробників молока та переробних підприємств і розробка пропозицій щодо перспективних шляхів подолання існуючих проблем розвитку підприємств молочної промисловості в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В Україні на початку травня традиційно починається сезон «великого молока», але на сьогоднішній день фермерські господарства поставлені в дуже жорсткі умови у зв'язку із значним зниженням «маржі» з двох причин: за рахунок майже незмінних закупівельних цін на молоко, що диктуються переробними підприємствами і за рахунок значного підвищення собівартості виробництва молока.

Спробуємо розібратися в глибинних причинах вищезначеної ситуації. Слід зазначити, що рівень закупівельних цін незначно перевищує минулорічні ціни, див. таблицю 1 [5].

Таблиця 1

Закупівельні ціни на молоко по регіонах та категоріях господарств в травні 2015р.

Регіон	Сільськогосподарські підприємства		Господарства населення
	Екстра клас, вищий гатунок	1 гатунок	1,2 гатунок
Україна	5,0-5,4	4,75-5,10	2,50-3,00
Західні регіони	4,80-5,20	4,60-5,00	2,50-2,90
Центральні та північні регіони	5,10-5,50	4,80-5,10	2,50-3,00
Східні та південні регіони	5,00-5,40	4,70-5,00	2,50-3,10

Поточний аналіз ситуації на ринку молока дає можливість стверджувати, що пропозиція значно перевищує попит. За чотири місяці 2015 року в Україні було виготовлено 2929,2 тис. тон молока всіх видів [6]. Якщо порівнювати з обсягами випуску минулого року за аналогічний період, то власне виробництво скоротилось на 4,4%. При цьому по структурі виробництва фермерські господарства виробили на 2% більше молока ніж у минулому році, а господарства населення скоротили виробництво на 5,4%.

Сама по собі тенденція начебто негативна. Але однозначного висновку дійти складно, оскільки на ринку має місце скорочення попиту на молоко, яке і далі тисне на виробників. Його скорочення обумовлено впливом наступних чинників:

- внутрішній ринок не може поглинути таку кількість молока;
- зовнішні ринки (зокрема європейський) поки що залишаються «закритими» для українських виробників, в першу чергу, у зв'язку з

перевиробництвом молока в країнах ЄС. Пасивний ринок в Європі характеризується приростом виробництва молока (у квітні були відмінені квоти): обсяги поставок молока на переробку зросли на 5%, а по деяких фермерських господарствах – на 10-15% і є очікування, що це може стати проблемою для переробників у зв'язку з нестачею виробничих потужностей. Найбільш суттєве збільшення надоїв спостерігається у Великобританії, Ірландії, Польщі, Данії, Німеччині. Про надлишки сировини свідчить і зниження закупівельних цін на молоко: так на останніх торгах в Нідерландах (на 06.05.2015р.) їх рівень для молока з базовим показником жирності 4,4% становив 18 євро/кг (це на 46% нижче ніж в минулому році) [5]. Зрозуміло, що в такій ситуації ЄС намагається всіма способами захищати свої ринки. Свідомством цього стало не підписання Угоди про Асоціацію між Україною і Європейським Союзом під час довгоочікуваного Вільнюського Саміту східного партнерства. Одним із напрямків поглиблення економічної співпраці між Україною і ЄС мало стати підписання угоди про Зону вільної торгівлі, яка відкрила б перед українськими виробниками можливість доступу їхньої продукції на ринки країн ЄС. Але в даній ситуації для ЄС такі кроки є не вигідними. Саме тому ЄС відтягує терміни підписання вищезазначених документів. Хоча, одночасно слід відзначити, що причина не тільки в політиці ЄС, але й в неоперативності уряду, який м'яко кажучи не сприяє розвитку молочної галузі: наприклад, за законами ЄС Україна може почати укладати контракти на поставки своєї продукції тільки за умов наявності необхідних дозвільних документів (наприклад, відповідного сертифікату якості, який має підписати Госветслужба). Але на сьогоднішній день за відсутності голови Госветслужби, якого було усунуто в результаті реформи Мінагрополітики такі сертифікати виробники молока отримати не в змозі. Таким чином, держава замість підтримки молочної галузі сама

створює бар'єри для її успішного розвитку. За законами ЄС, щоб перевірки були більш об'єктивними, приватний бізнес не може виступити їх спонсором. У той же час у державному бюджеті на поточний рік кошти на інспекцію не передбачені.

Крім того, й українські молочарі не всі готові виходити зі своєю продукцією на європейські ринки і бути конкурентоспроможними. Справа в тому, що в ЄС діють стандарти безпеки продукції на основі системи НАССР, які нашим виробникам також доведеться спочатку впровадити на своєму виробництві. На теперішній момент в Україні багато переробних підприємств досі приймає молоко з приватних господарств (частка сировини приватного сектору у виробництві українського молока складає близько 80%). При цьому, це молоко в основному видоєне вручну. Саме це і є основною загрозою потрапляння бактерій в молоко, тому в країнах ЄС давно не використовують ручне доїння, а лише механічне. А це може стати проблемою для господарств населення, оскільки в сучасних умовах виконання вимог щодо обов'язковості механічного доїння є для селян в умовах відсутності державної підтримки нереальним.

Отже, скорочення попиту на молоко на ринках збуту є основною причиною зниження закупівельних цін. І перспектив змінити цю тенденцію, на жаль, поки що немає. Оскільки переробним підприємствам поки що не вигідно вкладати кошти в формування стратегічних запасів, що спонукає їх відмовлятися від сировини. Це може призвести до вирізання худоби та скорочення поголів'я стада виробниками.

Друга причина зниження маржі виробників молока, як зазначалося вище, значне зростання собівартості його виробництва за рахунок зростання витрат на матеріально-технічні ресурси майже в два рази. Крім того, у складі собівартості майже 50% витрат складають витрати на годівлю худоби. На сьогодні ціни на якісні корми зросли майже в два рази і це є проблемою для значної кількості

сільськогосподарських підприємств – виробників, не кажучи вже про господарства населення.

Третя причина, яка значно ускладнює розвиток молочної галузі і створює передумови для її знищення - непродумана політика держави в частині регулювання діяльності підприємств молочної галузі. Слід зазначити, що зусилля уряду в більшій мірі спрямовані на зміну податкових умов функціонування даної категорії підприємств задля наповнення доходної частини бюджету. Так, одним із декларованих завдань податкової політики є перехід сільськогосподарських підприємств на загальний режим оподаткування податком на додану вартість. Це означає остаточну відмову держави від підтримки сільського господарства як галузі і на рівні підприємств призведе: по – перше, до зниження прибутку на суму ПДВ, що раніше не сплачувалась до бюджету; по – друге, до вимивання обігових коштів (з урахуванням змін у ПКУ — дана норма законодавства вже діє, але повністю реалізується з 01.07.2015 р).

Всі описані причини власне сприяють зниженню і так невисокої рентабельності молочного бізнесу, а в деяких випадках взагалі можуть призвести до отримання збитків. За таких умов значна кількість підприємств – виробників молока може просто збанкрутувати.

Шляхами виходу з даної ситуації мають бути об'єднання зусиль держави та представників молочного бізнесу. На рівні держави доцільною є реалізація комплексної програми розвитку молочної галузі, яка би передбачала:

- 1) можливість фінансування розвитку кооперативів та сімейних ферм. Але цей напрямок в сучасних умовах кризи є складним для реалізації.
- 2) забезпечення фінансової підтримки малих та середніх сільгоспвиробників. В 2015 році цей напрямок буде реалізовуватись, але обсяги фінансування надзвичайно малі (лише 300 млн. грн.. виділив уряд для часткової компенсації відсотків по кредитах).
- 3) забезпечення підтримки реконструкції та будівництва ферм.

4) Застосування адекватних методів податкового регулювання діяльності підприємств молочної галузі.

На рівні підприємств, на нашу думку, можливими напрямками роботи в умовах кризової ситуації в країні є наступні:

- 1) забезпечення зниження витрат на годівлю за рахунок переходу на власні корми (соя, рапс) замість закупівлі дорожчого покупного шроту або переведення худоби на зелену масу.
- 2) здійснення вибракування таких корів, які характеризуються низькою продуктивністю (дають менше 25л молока).
- 3) переведення середньопродуктивних, низькопродуктивних та корів другої половини лактації на обмежені раціони з метою економії витрат на годівлю.
- 4) з метою забезпечення максимального зростання валових надоїв молока з низькою собівартістю після закінчення кризи високопродуктивних корів та корів першої половини лактації залишити на високопродуктивних раціонах.
- 5) внесення змін в систему контролю якості продукції вітчизняними молочарями для того, щоб ефективно конкурувати на власному ринку і вийти на ринок ЄС.

ВИСНОВКИ

Успішний подальший розвиток молочної галузі в Україні можливий тільки на основі консолідації зусиль держави та представників молочного бізнесу. Саме державна регуляторна політика повинна створювати передумови для стимулювання розвитку молочного бізнесу, налагодження інфраструктури молочного ринку. На нашу думку, важливими передумовами успішного розвитку підприємств молочної галузі є застосування комплексного підходу до розробки стратегічної державної програми на основі створення кооперативів та сімейних ферм. Застосування передового зарубіжного досвіду, підходів,

інструментів та важелів державного регулювання діяльності підприємств, які функціонують в секторі молочного скотарства та переробки молока повинні забезпечити збільшення ступеню її конкурентоспроможності не тільки на внутрішньому, але й на європейському ринках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арасланова А. Молоко идёт в дефицит [Електронний ресурс] / А. Арасланова // Журнал Экономические известия. – 04.02.2011. – 23 с. – Режим доступу : <http://markets.eizvestia.com/full/moloko-idet-v-deficit>
2. Скопенко Н.С., Бовкун А.О. Сучасний стан та тенденції розвитку молочної галузі України [Електронний ресурс] / Інститут післядипломної освіти НУХТ. - Режим доступу: http://ipdo.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=259&Itemid=&lang=ru
3. Левченко, Ю. Г. Аналіз фінансування інноваційної діяльності підприємств окремих галузей харчової промисловості / Ю. Г. Левченко // Проблеми економіки підприємств в умовах сталого розвитку: III міжнародна науково-практична конференція, 15-16 березня 2007 р. : тези доповідей. - 2007. – С. 61-62.
4. Міністерство аграрної політики України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>.
5. Ринок молока. Інформаційно-аналітичний бюлетень № 201-05-15 15 травня 2015р. [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://www.infagro.com.ua/>.
6. Статистичний бюлетень «Виробництво промислової продукції за видами в Україні» за січень-березень 2015р. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

«Одержана редколегією (15.06.2015р.)»